

2022

Jaarverslag

NME De Klyster Educatie Natuur en Duurzaamheid Basisonderwijs

Gemeenten Noardeast-Fryslân en Dantumadiel

1. Voorwoord

2. Verantwoording

3. Samenvatting

4. Aanbod en Bereik

- Activiteiten 2022
- Uitleen Centrum 2022
- Ontwikkelen in 2022
- Ondersteuningsaanvragen derden 2022

5. Team van De Klyster

- Samenstelling
- Stagiaires
- Deskundigheidsbevordering
- Teambuilding

6. PR

- Nieuwsbrief
- Scholennetwerk
- Pers en media
- Gidsenkleding
- Website en CMS webapplicatie
- Lezingen en presentaties
- Betrokken bestuurders

7. Financiën

8. Conclusies

1 VOORWOORD

Dit is het jaarverslag 2022 van het gemeentelijk centrum voor natuur en milieueducatie De Klyster.

2022 was een jaar waarin De Klyster op alle fronten topdrukte heeft beleefd.

Corona verdween vanaf april naar de achtergrond en de scholen hadden er weer zin in. Zelfs meer zin dan we hadden voorzien: nog nooit hebben scholen zich zo massaal opgegeven voor klysteractiviteiten. Binnen een mum van tijd zat alles vol. Maar liefst 10.723 keer, gingen leerlingen op pad met De Klyster.

Ook het Uitleencentrum ging - na een uitgebreide modernisering van het educatief materiaal - in september 2022 weer open.

Naast het aanbod richting scholen speelden: a. gemeentelijke organisatieperikelen, b. het voorbereiden en ontwikkelen van nieuwe projecten o.a. de campagne “ik bén natuur”, c. de doorontwikkeling van de klysterwebsite en het CMS met bedrijfsprocessen d. personele zaken en e. schrijven van subsidieaanvragen voor Biodiversiteit en Frysk, een grote rol in dit klysterjaar.

Daarnaast wisten niet alleen scholen De Klyster te vinden. Maar liefst 36 instanties meldden zich bij De Klyster met een ondersteuningsvraag of een verzoek om samen te werken.

Financieel had de drukte ook consequenties. Het werkbudget was niet toereikend en is voor het eerst in het bestaan van De Klyster overschreden.

Op 16 maart 2022 vonden de gemeenteraadsverkiezingen plaats. NME De Klyster kwam in de beleidsportefeuille van wethouder Aant Jelle Soepboer van Noardeast-Fryslân (Ferbûn mei de Mienskip) en die van wethouder Gerben Wiersma van Dantumadiel (Sosjaal en Tichtbij).

Burgemeester Klaas Agricola en burgemeester Johannes Kramer gaven beiden in 2022 acte de présence tijdens een klysteractiviteit. De wethouders waren eveneens betrokken en deden actief mee aan door De Klyster georganiseerde activiteiten.

Grote thema's dit jaren waren Zwerfafval, Natuur & Gezondheid, Biodiversiteit. Ook werd aandacht geschonken aan het nationale jaar van de Merel.

In dit verslag kunt u lezen wat het gemeentelijk NME-centrum in 2022 heeft ondernomen om basisschoolkinderen te betrekken bij maatschappelijke/gemeentelijke opgaven op het gebied van natuur, biodiversiteit, landschap, circulariteit, gezondheid, duurzaamheid en klimaat. Vermeldenswaardig is dat in 2022 de SDG's zichtbaar gekoppeld zijn aan alle activiteiten en projecten.

Het klysterteam en de verantwoordelijke wethouders Gerben Wiersma van Dantumadiel en Aant Jelle Soepboer van Noardeast-Fryslân kijken tevreden en met trots terug op dit bijzondere NME-jaar.

1 maart 2023 Marjolein Staal, teamleider en NME-coördinator van De Klyster

2 VERANTWOORDING

De Klyster is een intergemeentelijk NME-Centrum dat zich inzet voor een groen, gezond en duurzaam Noordoost Friesland.

De Klyster maakt het NME-beleid voor de gemeenten Dantumadiel en Noardeast-Fryslân en organiseert de beleidsimplementatie en de uitvoering. Iedere 4 jaar verschijnt een beleidsplan.

Het Beleidsplan 2020-2024 van De Klyster was in 2022 richtinggevend. De thematiek van jaarprogramma 2022 sloot volledig aan bij dit beleidsplan.

De Klyster is binnen de gemeentelijke organisatie het expertisecentrum op het gebied van NME. De vakspecialisten zijn opgeleid in onderwijs, communicatie, natuur- en duurzaamheidseducatie en op de hoogte van landelijke trends. De vrijwilligers zijn natuurspecialisten.

Zowel intern als extern wordt De Klyster geraadpleegd en actief betrokken.

De Klyster vertaalt gemeentelijke doelen op het gebied van natuur, biodiversiteit en landschap, water en klimaat, afval en grondstoffen, energie en duurzaamheid, voedsel en gezondheid in educatieprojecten.

Hiermee is NME een gemeentelijk instrument, dat in 2022 werd ingezet voor het realiseren van beleidsdoelen en ambities.

Het Klysterteam 2022. Op de foto ontbreken Yvonne de Beer en Jentje Zaal.

De Klyster

BELEIDSPLAN 2020-2024

MISSIE

NME voor alle **BASISSCHOOLKINDEREN** in Noardeast-Fryslân en Dantumadiel

VISIE

De Klyster is dé educatie-expert die zich enthousiast en altijd in samenwerking met anderen inzet om jongeren te betrekken bij de **NATUUR**, het **LANDSCHAP** en **DUURZAAMHEID** in de eigen leefomgeving. En doen we door:

1. Scholen en leerkrachten te stimuleren om met leerlingen **naar buiten** te gaan en meesters en juffen te ondersteunen in hun lessen natuur- en duurzaamheidseducatie (**NME**).

2. Grote gemeentelijke thema's als biodiversiteit, energie, klimaat, gezond gedrag, zwerfafval, circulaire economie te vertalen in speelse schoolprojecten. Met als stip op de horizon de **Werelddoelen** (SDG's).

3. Projecten altijd dichtbij en **lokaal** aan te bieden in natuurgebieden in de buurt zoals Het Wad, NP Lauwersland, NL Noardlike Fryske Wâlden en in **samenwerking** met gemeenten en andere groene partijen.

4. Het onderhouden van een stevig scholennetwerk, het deelnemen aan professionele **landelijke netwerken**, **deskundigheidsbevordering** van het klysterteam, en nauwe samenwerking met IVN, SBB, It Fryske Gea, Landschapsbeheer Friesland en andere groene verenigingen.

PROGRAMMA'S

-
1. Tweejaarlijks **Activiteitenaanbod** Basisonderwijs met excursies, duurzaamheidsprojecten, pakketten natuur in de klas en gastlessen
 2. **Uitleencentrum** NME Basisonderwijs met educatief materiaal, leskisten, veldwerkmateriaal
 3. Ontwikkeling **Duurzaamheidsprojecten** en **Promotie NME**

IMPACT

-
1. 100% van alle scholen maakt gebruik van De Klyster.
 2. Het Uitleencentrum is volledig gemoderniseerd en het lesmateriaal is gekoppeld aan de Werelddoelen.
 3. Alle leerlingen hebben aan het eind van hun basisschoolperiode meerdere keren meegedaan aan een groot duurzaamheidsproject.
 4. Alle scholen hebben binnen de 30% vrije ruimte een plek ingericht voor NME en leren met hoofd-hart-handen.
 5. Alle kinderen naar buiten! De leerlingen gaan jaarlijks op pad en ervaren hoe mooi de natuur en het landschap in regio Noordoost Friesland is.
 6. Budget voor actuele/incidentele duurzaamheidsprojecten.

KERNWAARDEN

NATUURBELEVING . DUURZAAMHEID . SAMEN

3 SAMENVATTING 2022

Beleid	uitgangspunt is het beleidsplan 2020-2024 van NME De Klyster
Jaarthema's	- Zwerfafval - Natuur & Gezondheid - Biodiversiteit - Jaar van de Merel
Bereik	100% deelname scholen 10.723 x deelname leerlingen (11.088 in 2021)
Aantal scholen	48 scholen, allen lid van De Klyster
Scholennetwerk	Scholennetwerk po: iedere school heeft interne NME-contactpersoon
Lidmaatschapsgeld	€ 30 per school + € 0,55 per leerling
Activiteiten aanbod	2 semesters met in totaal 35 activiteiten (27 in 2021) Deelname € 1,- per leerling Koppeling SDG's*
Uitleen centrum	- Vervolg modernisering leskisten met IMF-subsidie - Uitleencentrum vanaf 1 september 2022 geopend - Koppeling SDG's

**SDG = sustainable development goals*

Bijzondere projecten 2022

Himmeldei – Zwerfafval
Educatieproject Hommels – Biodiversiteit rond school
Educatieproject Molkwei bij de boer – Natuur en gezondheid
Natuurfotografie KidzKlix – Jaar van de Merel

In ontwikkeling 2022

Ontwikkeling projectplan 'ik bén natuur' i.s.m. met JOGG Sûn op eigen Grûn
Subsidieaanvraag Biodiversiteit Begraafplaatsen
Vorbereidingstraject Frysk en NME
Natuurpad 't Landje

Extra's in 2022 (onvoorzien)

1. Verzorgen bijenproject t.g.v. jubileum Dokkum Tulpenstad
2. Deelname Kinderboekenweek Gi Ga Groen
3. Uitreiken 5-minuten afvalspeldoosjes aan 48 scholen
4. Werving scholen voor Moestuinzadenpakket
5. Werving scholen voor Tjits Fruit Floch Frysk
6. Werving perenplukken op 't Landje
7. Braakbalpluispakket
8. Verzorgen voorlichting NME aan team CNS Wâlterswâld i.s.m. IVN
9. Werkbezoek FNP
10. Klyster in jury Groenplannen VO
11. Klyster voorlichtingsstand op Simmerdeis

Structurele financiering

€ 49.300 (64.374 inwoners x 0,61 = afgerond € 39.300 + € 10.000)

Binnengehaald externe financien € 19.728,74 (o.a. scholenbijdragen, subsidies)

Inzet vrijwillige uren

2.451 uur vrijwillige inzet

PR en Communicatie

14 nieuwsbrieven in 2022

Kennismakingspakket Klyster voor raadsleden

17 x aandacht regionale pers: Omrop Fryslân HEA, RTV NOF, Kranten

Regelmatig publicaties op website, Facebook, LinkedIn en Instagram

CMS/Website

Website + CMS in 2022 verder ontwikkeld door Bureau Smeets. Op de website werden alle activiteiten in 2022 gekoppeld aan de SDG's.

Samenwerking

IVN Natuureducatie, Staatsbosbeheer, NME-Centra Friesland, Vereniging voor duurzame ontwikkelingen GDO, Zadenbibliotheek, museum 't Fiskershúske, Om de Dobben, Hogeschool NHL Stenden, DikGroen, Freonen fan De Klyster, Primair onderwijs gemeenten Dantumadiel en Noardeast-Fryslân, Nationaal Park Lauwersland, Fryske Gea, Noardlike Fryske Wâlden, Landschapsbeheer Friesland, KidzKlix, PKV Frisia, Stichting De Beweging, JOGG Sûn op eigen Grûn Dantumadiel en Noardeast-Fryslân

Klysterteam 25 personen

1 teamleider/NME-coördinator 28 uur per week

1 junior NME-coördinator 20 uur per week

8 projectmedewerkers

13 vrijwillige natuur- en wadgidsen

2 vrijwilligers Uitleencentrum / Technische Dienst

Vrijwilligersuren

Totaal **2.451 uur** vrijwillige inzet in 2022

Vrijwilligersuitjes

2

Scholing

8 teamtrainingen/studiedagen in 2022

Personele zaken

Januari 2022 Fernanda de Zwart na ziekteverlof aan de slag als energiecoach. Februari 2022 Eline v.d. Nieuwenhof tijdelijk contract als jr. NME-coördinator met uitzicht op vast.

April 2022 start nieuwe vrijwilliger Pieter Reitsma bij Technische Dienst en Haal- en Brengservice uitleencentrum

Mei 2022 afscheid natuurgidsen Sieberen Postema 14 jaar, Fokko Winterwerp 12 jaar, Jan Idskema 7 jaar

September 2022 start 5 stagiairs NHL-Stenden met opdracht modernisering van 5 leskisten

November 2022 4 klysters behalen certificaat moestuincoach

December 2022 overlijden Johan de Jong, sinds 1996 lid comité van aanbeveling De Klyster

Ondersteuningsaanvragen NME De Klyster kreeg 36 extra aanvragen in 2022, waarvan 11 gehonoreerd. Personele capaciteit en budget ontbrak.

Conclusies

De Klyster blijft groeien. Dit komt overeen met het landelijk beeld. Team en overhead groeien daarmee logischerwijs ook.

De Klyster heeft een sterk scholen-netwerk. Scholen waarderen De Klyster en geven aan niet zonder NME-ondersteuning te kunnen.

NME = actueel. Wederom groei maatschappelijk urgente thema's die vragen om burgerlijke betrokkenheid en duurzaam gedrag. Koppeling NME-SDG's in 2022 gerealiseerd.

Meer aanvragen bij De Klyster. Steeds meer partijen intern en extern doen een beroep op De Klyster.

Tekort aan budget en capaciteit. De Klyster maakt overuren. Middelen/capaciteit niet langer toereikend. Dringende aandacht vereist voor herbeschrijving taken, taakomvang en herwaardering functies.

Vrijwilligersbeleid moet herzien. In het nieuwe beleidsplan 2024-2028 moet actueel vrijwilligersbeleid opgenomen worden.

Gemoderniseerd uitleencentrum open. Het doel is bereikt: alle 50 leskisten zijn gemoderniseerd. Landelijk is er veel belangstelling voor dit project.

Klyster genereert positieve nieuwswaarde voor gemeenten. Bestuurders zijn betrokken. Er verschenen 17 persberichten in de media.

Klyster was in 2022 een gemeentelijk instrument dat ingezet werd bij het behalen van meerdere gemeentelijke doelstellingen op het gebied van duurzaamheid, groen en gezondheid.

4 AANBOD EN BEREIK

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van alle werkzaamheden van NME De Klyster t.b.v. de primaire doelgroep van De Klyster: het basisonderwijs.

Activiteiten 2022

Bij het bepalen van het aanbod was in 2022 het beleidsplan 2020-2024 van NME De Klyster het uitgangspunt. Net als speerpunten uit het gemeentelijk natuur- en duurzaamheidsbeleid te weten: landschapsbiografie, biodiversiteit en duurzaamheid, zwerfafval en hergebruik/circulariteit, waardevolle natuur en landschapselementen in de regio zoals: eendenkooien, Nationaal Park Lauwersland, Nationaal Landschap de Noordlike Fryske Wâlden en Werelderfgoed Het Wad.

Centrale thema's waren in 2022:

- Zwerfafval
- Natuur en Gezondheid
- Biodiversiteit
- Het jaar van de Merel

Hierop werd de keuze en de inhoud van het aanbod afgestemd.

In 2022 is **10.723** keer door leerlingen meegedaan aan een klysteractiviteit. Scholen gaven zich na de coronamaatregelen vanaf april massaal op, alle activiteiten zaten vol. De Klyster heeft **100%** van de scholen bereikt en veel persaadacht gekregen.

De Klyster heeft 35 activiteiten aangeboden. Dit waren in totaal 8 activiteiten meer dan vorig jaar.

Het aanbod werd gecommuniceerd via de website, nieuwsbrief, posters voor in de klas en voor het eerst ontvingen de scholen een activiteitenboekje. Dit boekje werd gemaakt op verzoek van de scholen en leverde na het verspreiden direct veel nieuwe aanmeldingen op.

Scholen konden zich via de website opgeven. Op de website werden alle activiteiten gekoppeld aan de SDG's.

Vrijwilligers brengen posters en boekjes langs op de 48 scholen in Dantumadiel en Noardeast-Fryslân.

de Klyster
NME-Centrum Noardeast-Fryslân/Dantumadiel

2022 ACTIVITEITEN VOORJAAR/ZOMER

	Kosten per loc-ling	GR. 1/2	GR. 3/4	GR. 5/6	GR. 7/8
EXCURSIES/VELDWERK/NAAR BUITEN					
Flessenpost	1.00			X	X
Voorjaarswandeling Bos	1.00		X		
Maskerbal-bende	1.00			X	X
Struinen op het Wad	1.00		X	X	
Fisken op Raais	1.00			X	
Natuuravontuur	1.00	X	X	X	
't Wad op	1.00			X	X
GASTLES IN DE KLAS					
Zaaien in de klas	1.00	X	X	X	
Hommels	1.00				X
Dieren in de klas	1.00	X	X	X	X
NATUUR IN DE KLAS					
Kikkerdri	1.00	X	X	X	X
Kuikentjes (broedmachine)	1.00				X
OVERIG/ PROJECT					
Kleuterrijke	2.50	X			
- Beweegvoorstelling Molkei					
- Kalfjespad					
Zwerfafval - Himmeldi	0.00		X	X	X
Buitenlesdag	0.00	X	X	X	X

VOOR MEER INFORMATIE EN OPGAVE:
WWW.KLYSTER.NL
Tel. 06-44085063

de Klyster
NME-Centrum Noardeast-Fryslân/Dantumadiel

2022 ACTIVITEITEN NAJAAR/WINTER

	Kosten per loc-ling	GR. 1/2	GR. 3/4	GR. 5/6	GR. 7/8
EXCURSIES/VELDWERK/NAAR BUITEN					
Herfstwandeling Tolhuispark of Driesumer Bos	1.00	X	X		
Egelpad	1.00	X	X		
Herfstwandeling Veenkoosterbos	1.00		X	X	
Zwerftocht door It Houtwiel	1.00			X	X
Flessenpost	1.00			X	X
Struinen op het wad	1.00		X	X	
't Wad op	1.00			X	X
Reis in de tijd met Fredau en Redief	1.00			X	X
GASTLES/DOELES					
Eendenkooien (gastles + excursie eendenkooi)	1.00				X
Welterusten bolletjes (gastles + bollen planten)	1.00	X			
Natuurfotografie KidzKlik (gastles + buiten fotograferen)	1.00			X	X
NATUUR IN DE KLAS					
Champignons in de klas	1.00	X	X	X	X
OVERIG/ PROJECT					
Noardlike Fryske Wâlden - Veldwerkdag	1.00				X
Zwerfafval + Himmeldi	0.00		X	X	X
Voorleesdag van de Duurzaamheid	0.00				X
Boomfeestdag	1.00			X	X

VOOR MEER INFORMATIE EN OPGAVE:
WWW.KLYSTER.NL
Tel. 06-44085063

Voorjaars- en Najaarsaanbod scholen 2022, 2 semesters met 35 activiteiten en 10.723 x deelname

Een paar activiteiten uitgelicht

Himmeldi – Zwerfafval. In maart startte een grote Himmeldi scholenactie. In Noardeast-Fryslân en Dantumadiel trapte respectievelijk wethouder Jelle Boerema en wethouder Gerben Wiersma de actie af door het geven van voorlichting en het helpen met opruimen van zwerfafval. Alle scholen ontvingen bovendien een 5-minuten spellendoosje om het hele jaar door af en toe even aandacht te besteden aan dit belangrijke thema.

Hommelproject - Biodiversiteit. Scholen kregen 4 weken lang een hommelkast met hommelvolk op het schoolplein. Hommels zijn ambassadeurs voor biodiversiteit. Een gastdocent van De Klyster begeleidde dit project en gaf gastlessen. Leerlingen gingen zelf een ontwerp maken om het plein meer biodivers te maken. Verder ging ieder kind een vierkante meter inzaaien. Het project is ontwikkeld door Van Hall Larenstein en gaf invulling aan Bijenpact van De Klyster.

Molkwei – Natuur en Gezondheid. Waar komt onze melk vandaan? En wat eet een koe eigenlijk? De Klyster huurde de theatervoorstelling Molkwei in voor de jongste leerlingen om hen spelenderwijs te leren over gezonde voeding en het leven op de boerderij. Klystergidsen gingen na afloop van de voorstelling het Kalfjespad doen. Een beleefpad over de bodem, wormen, kruidenrijke weilanden, weidevogels en boerderijdieren.

Natuurfotografie – Jaar van de Merel. 2022 was het jaar van de merel. De Klyster huurde stichting KidzKlix in. Fotografen Hans en Bart gaven de leerlingen een korte cursus natuurfotografie en leerden de kinderen over de natuur in de buurt. Daarna trokken de leerlingen er op uit om de merel en andere vogels te spotten in hun eigen omgeving en deze vast te leggen op de gevoelige plaat.

Bereik 1^e semester voorjaar/zomer 2022

Excursie	Aantal keer gegeven/uitgevoerd	Totaal aantal leerlingen
Struinen op het wad	24 scholen	476
Natuuravontuur	22 scholen, 25 x	477
't Wad op	10 scholen	178
Zaailessen	9 scholen	190
Fisken op Raais	4 scholen	83
Hommelproject	14 scholen, 15 gastlessen	286
Kikkerdril	25 scholen, 41 pakketten	692
Voorjaarswandeling Geastmerbosk	5 scholen	83
Nationale Buitenlesdag	9 scholen	684
Himmeldei + 5-minuten speldoosje*	21 scholen	1.056
Moestuin Zadenpakket*	7 scholen	592
Flessenpost	6 scholen	168
Dieren in de klas	17 scholen, 37 presentaties	901
Kuikentjes in de klas	9 scholen	176
Maskerbij-bende	2 scholen	28
Molkwei	21 keer	521
Braakballen pluispakket*	18 pakketten	409
*= extra ongeplande NME-activiteiten.		Totaal: 7.000

Bereik 2^e semester najaar/winter 2022

Excursie	Aantal keer gegeven/uitgevoerd	Totaal aantal leerlingen
Herfstwandeling Veenkloosterbos	13 keer	269
Herfstwandeling Tolhuis- park of Driesumerbosk	20 keer	363
Eddie Egelpad	15 keer	285
Flessenpost natuur en poëzie	4 keer	109
Reis in de tijd met Fredau en Redlef	7 keer	149
Welterusten bolletjes	10 keer	207
Eendenkooien + gastles	3 keer	58
Noardlike Fryske Wâlden	14 keer	336
Voorleesactie dag v.d. duurzaamheid	12 keer	276
Boomfeestdag	2 keer	50
Struinen op het Wad	5 keer	95
't Wad op	4 keer	78
Champignons in de klas	21 keer	365
Himmeldei	3 keer	143
Wandeling door het Houtwiel	4 keer	82
KidzKlix	6 keer	124
Peren plukken 't Landje*	10 keer	249
Dokkum Tulpenstad*	1 keer	25
Tjits Fruit Floch*	10 keer	460
*= extra ongeplande NME-activiteiten.		Totaal: 3.723
Niet opgenomen Gi Ga Groen lespakket kinderboekenweek IVN		

Uitleen Centrum 2022

Het Uitleencentrum was in 2022 tot en met de zomervakantie gesloten, i.v.m. de modernisering van alle leskisten. Bij de start van het nieuwe schooljaar ging het Uitleencentrum open en konden de eerste nieuwe kisten worden gereserveerd.

De update bestond uit: standaardisering, modernisering, actualisering en digitalisering. Op de website van De Klyster werden nieuwe beschrijvingen en foto's geplaatst. Ook werden bij iedere leskist de kerndoelen, beleidsdomeinen en SDG's vermeld.

Een team van ZZP-ers, vrijwilligers, vormgevers en kunstenaars hebben aan deze megaklus gewerkt. De projectleiding was in handen van de teamleider van De Klyster.

Voor 1 december werd de financiële verantwoording richting de Provinsje Fryslân geschreven. Het doel was om 50 leskisten te moderniseren. **Dit doel is in 2022 behaald.** Het project heeft € 65.725 gekost (IMF subsidie Provinsje Fryslân + incidentele bijdragen van de gemeenten Noardeast-Fryslân/Dantumadiel: € 58.650 en Stifting Freonen fan De Klyster € 7.075).

Het bereik van de uitleen werd in 2022 niet gemonitord, omdat de nieuwe website/CMS hiervoor nog niet ingericht was. In 2023 wordt de website/CMS geschikt gemaakt om deze kengetallen te kunnen genereren.

In Ontwikkeling 2022

Biodiversiteit Begraafplaatsen

Gemeentelijke beleidsafdeling Groen vroeg in 2022 subsidie aan voor het meer biodivers inrichten van gemeentelijke begraafplaatsen. De Klyster ontwikkelde hierbij de educatieve aanvraag. De subsidie werd eind 2022 toegekend en in 2023 starten voorbereidingen en uitvoer.

Campagne "ik bén natuur"

In samenwerking met de JOGG-regisseur van Dantumadiel en Noardeast-Fryslân werd hard gewerkt aan de voorbereiding van bovengenoemde campagne. Het idee is dat de 4 pijlers van Sûn op eigen Grûn -gezond eten, water drinken, voldoende slapen, bewegen- verbonden worden met de 4 natuurlijke kringlopen. In dit grote scholenproject komen gezondheid en NME samen en versterken elkaar. De campagne wordt onderdeel van alle klysterexcursies. In voorbereiding hierop kreeg het team een teamtraining van de GGD.

Frysk en NME

Skoallen moatte wurkje oan harren taalprofyl foar Frysk. Om't Frysk en NME mei elkoar ferbûn binne lizze hjir moaie kânsen foar it ûnderwiis en jou it fak NME yn it Frysk. Yn novimber 2022 is De Klyster, mei op fersyk fan de wethâlders, begûn mei de tariedings fan in subsidizjeoanfraach **"Nei it earste Fryske folslein twatalige NME-Sintrum"**.

Ontwikkeling natuerbeleafpad 't Landje

In 2022 heeft De Klyster de 50 uur provinciale ondersteuning van IVN ingezet om samen met stichting 't Landje in Eastrum (bij Dokkum) een natuerbeleafpad Voorjaar en een natuerbeleafpad Najaar te ontwikkelen. Co-financiering werd aangevraagd bij het IMF (plattelandsprojecten). Vrijwilligers en ZZP-ers gaan in 2023 dit natuurplek begeleiden voor schoolklassen. Centrale thema is ontdekken van de soorten die voorkomen en de onderlinge samenhang (biodiversiteit).

Ondersteuningsaanvragen derden

Ook dit jaar kwamen weer meerdere verzoeken binnen bij De Klyster om ondersteuning en samenwerking. Helaas moest vaak "nee" worden verkocht, omdat het ontbrak aan capaciteit en budget.

De afgelopen jaren werd al opgemerkt dat ieder jaar meer partijen De Klyster weten te vinden. Dit zijn bijvoorbeeld stichtingen, grote groene organisaties en burgers met groene ideeën, maar ook collega's binnen onze eigen gemeentelijke organisatie. Men vraagt ondersteuning, omdat educatieve expertise en kennis van het onderwijssysteem bij hen ontbreekt. Verder wil men graag het netwerk van De Klyster gebruiken om een boodschap bij de scholen te brengen.

Opvallend hierbij is dat De Klyster pas laat betrokken wordt in het proces en dat de aanvragers weinig of geen budget ter beschikking hebben.

In 2022 is een lijst bijgehouden met externe aanvragen. In 2022 konden we zien dat nog weer meer partijen De Klyster kennen en weten te vinden. Het NME-Centrum kreeg **36 verzoeken** om ondersteuning, advisering en/of samenwerking. Slechts 5 van de aanvragers had beperkt budget beschikbaar. Verder viel op dat in de meeste gevallen weinig tijd tussen aanvraag en uitvoering lag. Desondanks heeft De Klyster 14 verzoeken gehonoreerd dan wel ingepast in bestaande programma. Dit zorgde echter wel voor overuren van de vaste NME-coördinatoren.

Conclusie: diverse partijen en collega's weten De Klyster steeds beter te vinden. Qua capaciteit en budget is er geen ruimte om op dergelijke verzoeken in te gaan.

5 Team van De Klyster

Het jaar 2022 was een enerverend jaar voor met name de vaste krachten binnen het klysterteam. In april kwam een eind aan de coronabeperkingen. Opvallend was dat alles op alle fronten weer losbarstte. Qua capaciteit betekende dit voor de 2 vaste krachten veel extra uren werken.

De natuurgidsen konden in het voorjaar weer volop met leerlingen op excursie en ook de gastdocenten waren weer welkom in de klas. Door een groep educatiespecialisten werd hard gewerkt aan het moderniseren van het Uitleencentrum. Verder namen we afscheid van drie vrijwillige natuurgidsen en werd een nieuwe vrijwilliger geworven voor de haal- en brengdienst.

Door de gemeentelijke organisatieveranderingen van afgelopen jaren zijn de contactambtenaren van De Klyster vervallen. De taken zijn door de teamleider opgepakt. Dit zorgde voor 265 overuren.

Naast het klysterteam functioneerden de stifting Freonen fan De Klyster, met daarin 5 bestuursleden en het Comité van Aanbeveling, eveneens met 5 leden. Het comité vervulde een ambassadeursfunctie. De stifting Freonen was penvoerder voor het subsidietraject rond de modernisering van de leskisten.

Op 12 december 2022 overleed tot ons verdriet **Johan de Jong**, hij was lid van het Comité van Aanbeveling en opende in 1996 de poorten van De Klyster.

Samenstelling

In 2022 bestond het team uit 25 personen: 2 personen in vaste dienst, 8 op projectbasis en 15 vrijwilligers. Daarnaast waren er 11 ZZP-ers aan de slag met de modernisering van het Uitleencentrum.

Ook dit jaar ondervond De Klyster dat het steeds lastiger wordt om gekwalificeerde vrijwillige natuurgidsen te krijgen. Dit is ook landelijk het beeld en punt van aandacht. De trend is een verschuiving naar professionals. Dit heeft direct gevolgen voor het werkbudget. Het werven van vrijwilligers die hand- en spandiensten verrichten lukt daarentegen wel goed.

Het begeleiden van deze grote groep vrijwilligers en ZZP-ers kostte in 2022 weer **meer tijd en inspanning** van de teamleider en NME-coördinator. De overhead groeide.

Conclusie: in het nieuwe beleidsplan moet actueel vrijwilligersbeleid opgenomen worden.

Stagiaires

Vanaf september 2022 gingen vijf studenten van de verkorte Pabo van hogeschool NHL-Stenden ieder aan de slag met het moderniseren van een leskist.

In de praktijk bleek wederom dat het inzetten van stagiaires veel begeleidingstijd kost. Op dit onderdeel werden **extra uren** gemaakt door de teamleider.

Deskundigheidsbevordering Klysterteam

In 2022 hebben natuurgidsen en medewerkers 8 trainingen/workshops gevolgd te weten: Teamtraining Zaaiproject, Teamtraining Hommelproject, Teamtraining Sûn op Eigen Grûn, Gidsentraining Klimaatproject, Gidsentraining Een bord vol natuur, GDO Kennisdag NME-professionals, Opleiding Moestuinfoach, Educatiesafari NME-professionals. Vier klystergidsen volgden de opleiding tot moestuinfoach in 2022. Zij kunnen vanaf komend jaar ingezet worden bij scholen die met hun leerlingen willen moestuinieren

Training een bord vol natuur

Workshop zaailessen

Teambuilding

In 2022 kwam er weer tijd om elkaar in het echt te treffen. Ook de twee jaarlijkse teamuitjes konden weer georganiseerd worden. Na de lange coronaperiode was het hele team hier heel erg aan toe. Zeker ook omdat de vrijwilligers en ZZP-ers verspreid over de hele regio hun gids- en projectwerk doen. Tijdens de uitjes was er volop gelegenheid om elkaar te zien en bij te praten over ons vak. Marjolein Staal vertelde over de nieuwste ontwikkelingen binnen NME-land.

In februari 2022 werd met iedere medewerker een evaluatiegesprek gevoerd.

In april 2022 werd een teamuitje georganiseerd bij restaurantboerderij De Omleiding. Vrijwilligers en ZZP-ers ontvingen hun nieuwe klysteroutfit en gingen op de foto voor de website.

Tijdens de kerst high tea in december 2022 ontvingen alle natuurgidsen en medewerkers een duurzaam kerstpakket. De vrijwilligere inzet in 2022 bedroeg **2.451 uur**.

Het aansturen van het team vergde veel tijd doordat er veel meer scholen meededen aan activiteiten. Dat vroeg afstemming en nauwkeurige roostering. Daarnaast moesten nieuwe vrijwilligers geworven en ingewerkt worden. De jaarlijkse overlegmomenten en evaluaties, de begeleiding en de organisatie van teamuitjes en teamscholing zijn in de loop van de jaren meer tijd gaan kosten.

6 PR en Communicatie

NME De Klyster was in 2022 op alle fronten goed zichtbaar. NME creëerde voor beide gemeenten positieve nieuwswaarde.

Nieuwsbrief

In 2022 verschenen 14 nieuwsbrieven. Bij elke nieuwsbrief zat als bijlage een NME-doeblad, waarmee de leerkracht even 10 minuten met de leerlingen naar buiten kon gaan.

De nieuwsbrief heeft een oplage van ongeveer 500 personen en werd verspreid onder: schoolteams van de 48 basisscholen, samenwerkingspartners en contacten, bestuurders en raadsleden van gemeente, het klysterteam, de freonen fan De Klyster.

Scholennetwerk

De Klyster onderhield ook in 2022 haar scholennetwerk. Iedere school vaardigde weer een NME-contactpersoon uit. Via de NME-contactpersoon werd het schoolteam en de schooldirectie op de hoogte gehouden van de klysteractiviteiten.

Daarnaast waren alle 48 scholen in 2022 actief lid van De Klyster. Het lidmaatschap kostte € 30 per school en € 0,55 per leerling. Hiervoor konden de scholen gratis gebruik maken van het Uitleencentrum en tegen betaling van € 1 euro per leerling deelnemen aan excursies en projecten.

Pers en media

Regelmatig besteedde de regionale pers aandacht aan klysteractiviteiten. Omrop Fryslân kwam opnames maken bij De Klyster voor HEA en RTV NOF besteedde aandacht aan o.a. project Molkwei, Noardlike Fryske Wâlden, Duurzame Voorleesdag, Himmeldei, Aftrap excursies, Moestuinoach, Flessenpost en Boomfeestdag.

Gidsenkleding

In 2022 kregen alle klystermedewerkers een nieuwe set gidsenkleding met het nieuwe logo van De Klyster. De set bestaat uit: poloshirt, bodywarmer, pet, rugtas, keycord, naambadge en een magneetbord voor op de autodeur. De herkenbaarheid van klystermedewerkers in het veld is belangrijk en straalt professionaliteit uit.

Website en CMS

2022 stond wederom in het teken van de doorontwikkeling en het bijschaven van de website en de CMS-webapplicatie van De Klyster. Bureau Jeroen Smeets zette deze megaklus voort. De gemeenten hebben in 2022 hiervoor een extra bijdrage geleverd.

Het doel om de hele website aan de voorkant er netjes en modern uit te laten zien is behaald. De stijlsheets zijn in orde gebracht. Het doel om de website volledig foutloos te laten werken is niet bereikt. De boekingen van activiteiten en uitleen leverden regelmatig technische problemen op. Ook is het niet gelukt om de evaluatieformulieren geautomatiseerd te verzenden.

Dit heeft met name de NME-coördinator veel extra tijd gekost. De klus zal in 2023 worden voortgezet.

Lezingen en presentaties

Met regelmaat werd De Klyster gevraagd om een lezing/voorlichting te verzorgen over NME. In 2022 heeft De Klyster hier 8 keer gehoor aan gegeven. Zo bracht in aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen een delegatie van de FNP een werkbezoek aan De Klyster, werd een lezing verzorgd tijdens de uitreiking van de nieuwe Friese Bijenpacts in april 2022, en werd er een voorlichting gegeven door De Klyster tijdens een studiedag van leerkrachten en nam De Klyster zitting in de jury van groenplannen van het VO.

De vraag naar lezingen over NME wordt ieder jaar groter. Het goed voorbereiden en het verzorgen zelf kost veel tijd. We zullen ons moeten beraden over hoe we hier in de toekomst mee om willen/kunnen gaan.

Betrokken bestuurders

Bestuurders van de gemeenten Dantumadiel en Noardeast-Fryslân waren in 2022 actief betrokken bij De Klyster. Hieronder treft u een aantal klysterprojecten aan waarbij bestuurders acte de présence gaven.

Burgemeester Klaas Agricola woonde excursie Flessenpost bij

De leerlingen van groep 6-7 van OBS dr Botkeschool, vonden het best bijzonder dat er zomaar een echte burgemeester mee ging op ontdekkingsstocht door de natuur. *“De Klyster is ûnderdiel fan ús gemeente en ik fyn it tige wichtich dat bern yn’e kunde komme mei de natoer en it lânskip. En dat wol ik graach mei eigen eagen sjen, fandêr myn wurkbesite oan dizze prachtige ekskurzje”,* legt Agricola uit. Klystergids Mirja Brandorf leidde de excursie.

Burgemeester Johannes Kramer reikte 1^e prijs natuurgedichtenwedstrijd uit

In 2022 organiseerde De Klyster een natuurgedichtenwedstrijd. Tijdens een wandeling door het Lauwersland deden de leerlingen inspiratie op voor het schrijven van een gedicht. Groep 7 van cbs de Regenboog uit Dokkum won prijs. *“Ik bin djip ûnder de yndruk fan dizze gedichten”* zegt Kramer tegen de kinderen. *“It slagget jim om mij hielendal mei te nimmen yn jim gedachtenwrâld. En wat in moaie kreative wurden ha jim betocht: wolkenhonden, hartjesvlinders, een bloeiende onweersbui... dit ferjit ik nea wer”*.

Wethouders Gerben Wiersma en Jelle Boerema openden Himmelaksje

In maart 2022 startte de grote gemeentelijke zwerfafval actie. Scholen van de gemeenten Dantumadiel en Noardeast Fryslân gaven zich hiervoor op. Onderdeel was een himmelaksje in de schoolomgeving.

Iedere groep ontving bovendien het 5-minutendoosje met afvalspelletjes. 24 scholen deden mee.

Wethouders Aant Jelle Soepboer en Kees Wielstra hielpen mee bij Nationale Boomfeestdag op 16 november 2022

De Klyster trommelde scholen en wethouders op om bomen te planten. Wethouder Wielstra ging in Damwâld met leerlingen van De Sprankeling 15 bomen planten. In Ferwert plantte wethouder Soepboer bomen met leerlingen van basisschool Op 'e Trije. Klystergids Yvonne de Beer gaf de leerlingen vooraf een boeiende bomenles over het nut van het planten van bomen en het klimaat.

Dag van de Duurzaamheid – bestuurders lezen voor op school

Op 10 oktober werd er op diverse basisscholen in Dantumadiel en Noardeast-Fryslân door burgemeester, wethouders en raadsleden voorgelezen. De voorleesdag werd georganiseerd door De Klyster.

Na het voorlezen zijn de kinderen in gesprek geweest over duurzaamheid door middel van verschillende voorwerpen die de voorlezers meegenomen hadden. Wethouder Rebecca Slijver las voor aan groep 8 van OBS Burgerschool in Dokkum.

Wethouder Aant Jelle Soepboer opende insectenhotel aan de Dwinger ter gelegenheid van jubilerende stichting Tulpenstad Dokkum

De Dwinger op It Súderbolwurk heeft een luxe “Bee & Bee” gekregen. Klysterdocent Hilda Buursma en vrijwilliger Pieter Reitsma voerden het project uit met groep 7 en 8 van cbs De Bron. Wethouder Soepboer opende het insectenhotel en feliciteerde Tulpenstad Dokkum met het 10-jarig bestaan. Hij sprak zijn waardering uit voor de bijdrage die Tulpenstad Dokkum levert aan het vergroten van de biodiversiteit en het verfraaien van de stad.

8 Finansiën

Het gemeentelijk werkbudget voor De Klyster was in 2022 € 49.300 euro*.

Daarnaast is € 19.728,74 extern geld binnengehaald. Het totaal te besteden werkbudget kwam hiermee in 2022 op € 69.028,74. In het boekhoudsysteem 2022 van De Klyster werden alle kosten bijgehouden. Aan het eind van het jaar was er een te kort van € 12.968,79. Alle uitgaven en inkomsten werden voor akkoord getekend door de teamleiders van De Klyster en door managers Berend Jan Kram/Romke Akkerman van Dorpen en Wijken.

*De Klyster bediende in 2022 de gemeenten Dantumadiel en Noardeast-Fryslân en werd door beide gemeenten naar rato van het aantal inwoners gefinancierd. De personeelskosten vallen buiten dit werkbudget.

Inkomsten en uitgaven 2022

Inkomsten			
Werkbudget	Bijdrage Noardeast-Fryslân (73,44 %)	36.205,92	
	Bijdrage Dantumadiel (26,56%)	13.094,08	
			49.300,00 +
Overige inkomsten	Bijdrage scholenlidmaatschap Klyster	4.679,50	
	Bijdragen scholen aanbod semester 1 en 2	7.411,00	
	Extra bijdrage website en CMS	3.000	
	Inkomsten Dokkum Tulpenstad	225,00	
	Inkomsten project Noordelijke Fryske Wâlden	2.363,24	
	Inkomsten Hommelproject	2.050,00	
			19.728,74 +

	Totaal		69.028,74
Uitgaven	Beleid, administratie, overig	3.591,69	
	Exploitatie	8.020,44	
	Website	6.320,92	
	Pr, Voorlichting, Communicatie	4.492,85	
			22.425,90 +
Aanbod Scholen	Uitleencentrum	4.576,25	
	Aanbod NME-activiteiten incl natuurvrijwilligers/ZZPers	38.640,84	
	Projecten incl vrijwilligers/ZZP-ers	11.006,44	
			54.223,53 +
Vrijwilligers	Vrijwilligerskosten, workshops, uitjes	5.348,10	5.348,10 +

	Totaal		81.997,53
Budget te kort			12.968,79 -
			69.028,74

Opmerkingen bij financiën 2022

- Financieel kwam De Klyster niet uit met het beschikbare budget. De overschrijding bedroeg 12.968,79. Hierover is tijdig gecommuniceerd met de afdelingsmanager.
- De vrijwillige inzet in 2022 bedroeg 2.451 uur. Deze kosten zijn niet verwerkt in het financieel overzicht.
- De Klyster had € 4.228,74 meer inkomsten dan begroot (€ 19.728,74 i.p.v. € 15.500).
- In 2022 werd door de algehele prijsstijging alles duurder. De Klyster ontving in 2022 slechts € 155 meer van de gemeenten t.o.v. 2021 (€ 49.300 in 2022 t.o.v. € 49.145 in 2021). Het is nodig om het werkbudget bij te stellen.
- Scholen deden na corona vanaf april 2022 massaal mee aan activiteiten waardoor de kosten hoger uitvielen. Dit is de belangrijkste reden waarom posten zijn overschreden. Scholen maakten in 2022 veel meer gebruik van het Uitleencentrum en het Aanbod van De Klyster dan voorzien. Nagenoeg alle activiteiten waren volgeboekt. Dit heeft op de kosten voor alle posten een direct effect. Immers meer excursies -> is meer kosten aan natuurgidsen -> is meer kosten aan materiaal -> is meer kosten aan vrijwilligers, etc.
- Daarnaast zijn op verzoek van de gemeenten de Boomfeestdag en de Duurzame Voorleesdag weer georganiseerd door De Klyster. Hier waren € 3.120 aan kosten voor projectleiding en materiaal mee gemoeid. Het voorbereiden van de campagne "ik bén natuur" i.k.v. JOGG Gezond Leren Eten vonden voor een deel al plaats in 2022 en kostten € 2.346. Deze campagne is op verzoek van de gemeenten door De Klyster opgepikt en was aanvankelijk niet begroot.
- De binnengehaalde inkomsten extern bedroegen € 19.728,74. Hiervan is € 3.000 een gemeentelijke bijdrage t.b.v. de website.
- De vrijwilligers van de haal- en brengservice, kantoor en technische dienst konden in 2022 weer beginnen. De vrijwilligers van de haal- en brengservice en de leskisten nakijkdienst, hadden het veel drukker dan voorzien. Vrijwilligers werden ook ingeschakeld bij het timmeren en maken van de nieuwe klysterruimten en bij de ondersteuning van de natuurgidsen.
- Algemene conclusie: De Klyster groeide exponentieel in 2022. Opgeteld met de algehele prijsstijging en verschuiving binnen de gemeentelijke taken, was het niet te voorkomen dat het budget in 2022 overschreden werd.

9 Conclusies 2022

De Klyster blijft groeien. Dit komt overeen met het landelijk beeld. Team en de overhead groeien daarmee logischerwijs ook. Team groeit, het aantal vaste krachten niet. Zij maken teveel overuren. Dit jaar 265 uur. De rek is er uit.

De Klyster heeft een sterk scholen-netwerk. Scholen waarderen De Klyster en laten dat zien door hoge deelname. Scholen geven aan niet zonder NME-ondersteuning te kunnen.

NME = actueel. We zien nog steeds groei maatschappelijk urgente thema's die vragen om burgerlijke betrokkenheid en duurzaam gedrag (klimaat, plastic soup, bodemleven, waterkwaliteit, biodiversiteitsafname, energiecrisis). Koppeling NME-SDG's in 2022 gerealiseerd.

Meer aanvragen bij Klyster. Steeds meer partijen intern en extern doen een beroep op De Klyster. Qua capaciteit is er geen ruimte om op dergelijke verzoeken in te gaan. Om wel in te springen is jaarlijks structureel budget nodig voor incidentele aanvragen die de moeite waard zijn te bekostigen.

Tekort aan budget en capaciteit. De Klyster maakt overuren. Middelen zijn niet langer meer toereikend door: groei, algehele prijsstijging, verhoogde deelname scholen, stijging aanvragen van derden, overhead, taakuitbreiding professionals door taakverschuivingen binnen de gemeentelijke organisatie. Dringende aandacht vereist voor herbeschrijving taken, taakomvang en herwaardering functies vaste medewerkers. Het werkbudget was niet toereikend om de uitvoer van het jaarplan volledig te kunnen bekostigen.

Vrijwilligersbeleid moet herzien. In het nieuwe beleidsplan moet actueel vrijwilligersbeleid opgenomen worden. Daarnaast moet het aansturen van de vrijwilligers en team in de taakomschrijvingen opgenomen worden van de vaste medewerkers.

Gemoderniseerd uitleencentrum open. Het doel is bereikt: alle 50 leskisten zijn gemoderniseerd. Landelijk is er veel belangstelling voor dit project.

Klyster genereerde positieve nieuwswaarde voor gemeenten. Bestuurders zijn betrokken bij De Klyster. Er verschenen 17 persberichten van De Klyster in de media.

De Klyster was in 2022 een gemeentelijk instrument dat ingezet werd bij het behalen van meerdere gemeentelijke doelstellingen op het gebied van duurzaamheid, groen en gezondheid.

